

laws/show/64/2022#Text.

3. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379) / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 №1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 №1455 «Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>.

6. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 27, ст.385) / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 №154 «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-%D0%BF#Text>.

Аліна ГАРКУША

доцентка кафедри

кримінального процесу

та стратегічних розслідувань,

кандидатка юридичних наук, доцентка

Олександр АСЛАМОВ

здобувач вищої освіти

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З моменту повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України було внесено ряд змін до низки нормативно-правових актів, що регламентують діяльність слідчих підрозділів, що не могло не вплинути на їх діяльність в рамках кримінального процесу. Саме тому є необхідність переглядати та адаптувати процес проведення слідчих (розшукових) дій в умовах, коли суспільні відносини між суб'єктами кримінального процесу можуть виникати в умовах воєнного стану та постійної небезпеки.

Розділом IX-1 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) передбачено особливий режим досудового розслідування,

судового розгляду в умовах воєнного стану, котрий має свої відмінності від стандартної форми кримінального провадження. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану» № 2111-IX від 03.03.2022 року, законодавцем було доповнено зміст статті 615 КПК України, що своєю чергою запровадило деякі зміни до процесуальної діяльності слідчих (розшукових) дій [5].

Серед змін, які додано до можливого процесуального порядку слідчих (розшукових) дій, встановлено можливість:

- при проведенні обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи, якщо залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я, відповідні слідчі (розшукові) дії проводяться без залучення понятих. У такому разі хід і результати проведення обшуку або огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису;

- делегування повноважень слідчого судді, передбачених ст. ст. 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245-248, 250 та 294 КПК України, керівником відповідного органу прокуратури;

- використання доступних технічних засобів для фіксації ходу і результатів проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій за умови неможливості складання таких процесуальних документів;

- проведення слідчих (розшукових) дій в нічний час (з 22 години до 6 години);

- забезпечення участі захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника;

- дізнавача, слідчого, прокурора особисто здійснювати переклад пояснень, показань, документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний, потерпілий.

Відповідно до вимог ч. 7 ст. 223 КПК України слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (поятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідкування особи, а також обшук або огляд житла чи іншого володіння особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понятих незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової) дії, але в рамках особливого режиму кримінального провадження, законодавець дозволяє проведення обшуку, огляду житла чи іншого володіння особи, обшуку особи без понятих у разі, якщо їх залучення є об'єктивно

неможливим або пов'язане з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я [1].

Як зазначає Черниченко І.В., делегування повноважень слідчого судді керівником органу прокуратури, передбачене пунктом 2 ч. 1 ст. 615 КПК України, потребує сукупності певних обставин, а саме:

- відсутності об'єктивної можливості виконання окремих повноважень слідчим суддею;
- наявність клопотання прокурора або клопотанням слідчого, погодженого з прокурором;
- наявність обґрунтування правомірності здійснення прокурором повноважень слідчого судді, що зазначається в постанові [2, с. 358].

Таким чином, якщо відсутня об'єктивна можливість виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, то такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором. Або враховуючи особливості воєнного стану, а саме безпекову ситуацію в країні, у невідкладних випадках до винесення дізнавачем, слідчим, прокурором постанови про початок досудового розслідування може бути проведений огляд місця події (постанова приймається невідкладно після завершення огляду).

Також було впроваджено можливість делегування функцій та повноважень слідчим суддею керівникові органу прокуратури, за об'єктивної неможливості функціонування першого. Отже, керівник органу прокуратури уповноважений приймати рішення про:

- надання дозволу на обшук житла чи іншого володіння особи (ст. ст. 233, 234, 235 КПК України);
 - надання дозволу на огляд житла чи іншого володіння особи (що вбачається з ч.2 ст. 237 КПК України);
 - примусове відібрання біологічних зразків для експертизи (ст. 245 КПК України);
 - проведення негласних слідчих дій (ст. 246, 247, 248, 250 КПК України)
- [3].

Відповідно до ч.12 ст. 615 КПК України дізнавач, слідчий, прокурор забезпечують участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника.

Дізнавач, слідчий, прокурор повинні забезпечити наявність перекладача для перекладу пояснень, показань або підозрюваного або потерпілого якнайшвидше. У випадках, коли неможливо залучити перекладача через обставини, що ускладнюють кримінальне розслідування, дізнавач, слідчий або прокурор можуть особисто проводити переклад, якщо вони володіють мовою, якою говорить підозрюваний або потерпілий. Однак однією з прогалин аналізованої норми є невизначеність строку розгляду

прокурором клопотання підозрюваного, обвинуваченого про проходження військової служби, що може стати детермінантою затягування з метою отримання неправомірної вигоди службовою особою або досягнення інших цілей для задоволення приватного інтересу. Таким чином, проглядається корупційна складова у ст. 616 КПК України, на що слід звернути увагу законодавцю [6].

Усі процесуальні дії під час кримінального розслідування реєструються у відповідних процесуальних документах, і коли це можливо – за допомогою технічних засобів фіксації. Випадки, коли фіксація з допомогою технічних засоби неможлива через технічні причин, є винятками. Якщо немає можливості скласти процесуальні документи щодо ходу і результатів слідчих або інших процесуальних дій протягом сімдесяти двох годин після їх завершення, то фіксація проводиться за допомогою доступних технічних засобів з подальшим складенням відповідного протоколу [4].

Також важливо додати, що передбачена законодавцем можливість проведення огляду місця подій до моменту винесення постанови про початок досудового розслідування пов'язана з тим, що ситуація, у якій доводиться здійснювати огляд, як правило, характеризується швидко мінливою обстановкою та наявністю серйозної загрози для життя і здоров'я учасників процесуальної дії [7, с. 661].

Підсумовуючи викладений матеріал, слід зазначити, що розглянуті процесуальні особливості проведення слідчих (розшукових) дій, передбачені особливим режимом досудового розслідування, дійсно мають на меті безпосереднє забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Законодавцем враховано специфічні умови проведення досудового розслідування в умовах воєнного стану, завдяки спрощенню деяких процедур вдалося зберегти ефективність досудового розслідування, що має першорядне значення для підтримання рівня законності в державі.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України, від 13.04.2012 № 4651-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Черниченко І.В., Мацола А.А., «Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану», Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 358.

3. Сирота Дмитро Іванович / URL: <https://syrota.com.ua/blog/osoblyvosti-kryminalnoho-provadhennia-u-period-voiennoho-stanu/>

4. LIGA. Закон. «Досудове розслідування в умовах воєнного стану: які зміни внесено в КПК?». URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/213263_dosudove-rozsliduvannya-v-umovakh-vonnogo-stanu-yak-zmni-vneseno-v-kpk

5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України "Про попереднє ув'язнення" щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 № 2111-IX / URL: : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2111-20#n7>

6. Гаркуша А. Г. Скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в умовах воєнного стану в контексті ст. 616 КПК України. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86).

С. 37–47. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.03>.

7. Марченко О.А., «Деякі процесуальні особливості проведення слідчих розшукових дій в умовах воєнного стану», *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 661.

Денис ГОЛОБОРОДЬКО

головний спеціаліст відділу

законодавчого забезпечення

*та адаптації Управління нормотворчої
роботи Департаменту юридичного*

забезпечення МВС України,

кандидат юридичних наук, доцент

ФЕНОМЕН ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ В АСПЕКТІ СТАТТІ 40 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Конституція України визначає, що усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [1]. Закріплення права на звернення у положеннях Основного Закону Української держави свідчить не лише про важливість цього права в демократичному суспільстві, але і його концептуальне значення для побудови людиноцентричної моделі сучасної держави.

Та постають питання: чи може людина зловживати своїми законними правами, у тому числі тими, що надані їй Конституцією? Чи повинна держава передбачити певні юридичні механізми запобігання щодо зловживання такими правами та встановити відповідальність за такі дії?

Аналіз такого явища, як зловживання правами, не є чимось новим у юридичній науці. Так, за дослідженням В. Рєзнікової існують декілька основних підходів щодо розуміння зловживання правом [2]. Прихильники першого підходу взагалі заперечують існування такого явища, як зловживання правом. Виходячи з того, що саме наділення особи певним законним правом та реалізація такого права на підставі та у межах встановленого закону свідчить про дотримання особою принципу благопорядності. Зазначене стосується всіх прав особи, в тому числі і права на звернення.

І дійсно, якщо припустити, що може існувати зловживання правом, то таким чином ми можемо вести мову і про зловживання такими конституційно гарантованими можливостями, як право на життя, на охорону здоров'я, на працю, на освіту, на родину, на шлюб тощо, а це, погодьтесь, не